

НЕОІНДУСТРІАЛЬНІ ТА ЕКОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

NEOINDUSTRIAL AND ECOLOGICAL FACTORS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Прушківський В.Г.

доктор економічних наук, професор,
Запорізький національний технічний університет

Буряк В.В.

аспірант кафедри економічної теорії і підприємництва,
Запорізький національний технічний університет

У статті досліджуються неоіндустріальні та екологічні чинники регіонального розвитку в умовах децентралізації. Неоіндустріальні чинники поєднано у дві групи: знання та інновації. В якості екологічних чинників розглянуто індикатори, які впливають на розвиток регіону відповідно до концепції сталості. Аналіз впливу здійснено на основі системи «регіон (область)-місто».

Ключові слова: неоіндустріальні чинники, екологічні індикатори, регіональний розвиток, знання, інновації, місто.

В статье исследуются неоиндустриальные и экологические факторы регионального развития в условиях децентрализации. Неоиндустриальные факторы объединены в две группы: знания и инновации. В качестве экологических факторов рассмотрены индикаторы, которые влияют на развитие региона в соответствии с концепцией устойчивости. Анализ осуществлен на основе системы «регион (область) – город».

Ключевые слова: неоиндустриальные факторы, экологические индикаторы, региональное развитие, знания, инновации, город.

The article the neoindustrial and environmental factors of regional development in conditions of decentralization is analyzed. Neoindustrial factors into two groups are grouped: knowledge and innovation. Indicators that influence the development of the region in accordance with the concept of sustainability are considered as ecological factors. Impact analysis was carried out on the basis of the "region (area) – city".

Keywords: neoindustrial factors, environmental indicators, regional development, knowledge, innovations, city.

Постановка проблеми. В умовах активізації процесів децентралізації головним завданням регіонального розвитку є досягнення позитивної економічної динаміки, формування нової якості господарського середовища і досягнення відповідного співвідношення між екологічною, економічною та соціальною складовою сталого розвитку. Це означає, з одного боку, здатність утримувати рівновагу, а з іншого – підтримувати певні (стійкі) темпи розвитку (руху). Зазначена проблема є особливо актуальною для промислових регіонів, які характеризуються домінуванням у структурі економіки, як за зайнятістю, так за ВДВ – промислового сектору, а також розбалансуванням між екологічною, економічною та соціальною складовими на користь останніх двох. Екологічна складова – не в пріоритеті розвитку.

Ця проблема може бути вирішена саме завдяки активізації процесів децентралізації,

які розширюють можливості щодо покращення умов функціонування та розвитку промислового регіону шляхом підвищення рівня розвитку міст та районів, які входять до його складу. В сучасних умовах саме міста та райони є джерелом розвитку, ефективність функціонування яких значно залежить від впливу чинників неоіндустріалізації та екологічних індикаторів, які забезпечують зростання економіки, підвищення якості й рівня життя населення, підтримку природно-екологічної системи життєзабезпечення. Для визначення впливу неоіндустріальних та екологічних чинників на розвиток регіону виникає об'єктивна необхідність їх оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про актуальність дослідження впливу неоіндустріальних чинників свідчить наявність значної кількості наукових праць українських та зарубіжних вчених. Серед зарубіжних вчених варто вио-

кремити К. Андерсона, Г. Клейнера, П. Марша, Дж. Ріфкіна [1-4] та інші.

Серед українських вчених значну роль у дослідженні питань неоіндустріалізації відіграли праці таких вчених, як А. Амоша, Ю. Бажала, О. Білоруса, В. Геєця, А. Задої, В. Ляшенко, Е. Прушківської, Д. Турко, Л. Федулової, А. Чухна [5-9] та інших.

Екологічні чинники розглядаються здебільшого в рамках концепції сталого розвитку. Вагомий внесок у висвітлення основ сталого розвитку з точки зору, як теорії, так практики, зробили Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко, Л. Б. Шостак, В. Я. Шевчук, Трегобчук Б.М. та інші. [10-12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість теоретичних та практичних досліджень впливу різних чинників на розвиток регіону, залишається невизначеним питання щодо значущості неоіндустріальних та екологічних індикаторів в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активізація процесів децентралізації посилює прагнення міста до досягнення максимального рівня незалежності і самодостатності. Це питання безпосередньо стосується особливо промислового міста, яке характеризується домінуванням у структурі економіки частки промисловості за показником ВДВ та кількістю зайнятих. Для подолання однолінійності у розвитку промислового міста необхідним є пошук нових рушійних сил, основою яких є знання та інформація, сучасні інформаційно-комунікаційні технології, тобто чинники неоіндустріалізації.

З економічної точки зору «неоіндустріалізація» – це явище, що сприяє новому розвитку продуктивних сил на основі високотехнологічних та наукомістких процесів виробництва,

підґрунтям для якого є нове інституціональне середовище [13, с. 193].

Розглянемо основні неоіндустріальні чинники на прикладі Запорізької області та м. Запоріжжя.

Оцінку регіонального розвитку з точки зору інноваційних чинників будемо здійснювати за двома складовими: знання та інновації (табл.1).

Дані таблиці 1 наглядно демонструють значну роль і внесок неоіндустріальних чинників розвитку міста у загальний регіональний розвиток. Це проявляється у значній питомій вазі м. Запоріжжя у показниках, які характеризують знання та значну частку інноваційної продукції (86,5 %).

Використання неоіндустріальних чинників сприяє зміцненню економіки промислового міста та досягненню стратегічних цілей, а саме:

- створення «розумного міста» – це місто, яке функціонує і розвивається на основі знань та інновацій. Це виявляється у взаємодії теоретичних знань, прикладних досліджень й інновацій з економічним зростанням і розвитком;

- забезпечення сталого розвитку: створення економіки на основі трьох «китів»: економічна, екологічна і соціальна складова. Для промислового міста – це можливість створити стійку та конкурентоспроможну економіку та досягти лідерських позицій у розробці нових процесів і технологій, включаючи екологічно чисті технології;

- забезпечення всеосяжного зростання: сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної збалансованості. Це забезпечує створення для населення нових можливостей за допомогою досягнення високого рівня зайнятості, інвестицій у людський капітал, зменшення рівня бідності, збалансування попиту пропозиції на ринку праці, які разом сприяють єдності суспільства і досягненню соціальної справедливості.

Таблиця 1

Індикатори інноваційного розвитку Запорізької області та м. Запоріжжя

Найменування	м. Запоріжжя	у % від загального обсягу по області	Запорізька область
Знання			
кількість студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації	4191	56,0	7483
кількість студентів у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації (державних)	37138	69,3	53574
кількість професійно-технічних навчальних закладів	17	37,0	46
Інновації			
кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю;	27	55,1	49
обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.;	2735,5	86,5	3162,3
впроваджено нових технологічних процесів;	61	53,5	114
впроваджено інноваційних видів продукції, найменувань	133	33,5	397

Джерело: Складено автором за даними [14]

На нашу думку, ефективне використання впливу неоіндустральних чинників на розвиток промислового міста, можливо досягти за рахунок формування системи напрямів діяльності, які визначають стратегію розвитку міста. Використовуючи досвід країн ЄС [15], доцільно виокремити наступні ключові ініціативи:

- створення «Інноваційного Союзу» для покращення умов та можливостей фінансування досліджень й інновацій, які гарантуватимуть, що інноваційні ідеї будуть використані в товарах і послугах та сприятиме економічному зростанню й створенню нових робочих місць;

- формування сприятливого освітнього простору для посилення результативності освітніх систем і збалансування попиту й пропозиції на ринку праці;

- розробку «плану розвитку і впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» у всі сфери життєдіяльності міста, що дає можливість участі у загальному інформаційному просторі;

- удосконалення програми щодо «раціонального використання ресурсів» з метою досягнення сталого розвитку та ресурсної незалежності;

- «індустріальна політика, спрямована на глобалізацію», яка сприяє поліпшенню умов бізнес-середовища, особливо для розвитку середнього й малого бізнесу, для підтримки розвитку потужної і стійкої промислової бази в умовах

посилення глобалізаційних викликів і жорсткої конкуренції;

- розробка плану щодо «розвитку нових здібностей і збільшення кількості робочих місць» з метою модернізації ринку праці, створення можливостей отримувати нові знання та навички, щоб розширити можливість працевлаштування, досягти оптимального співвідношення між попитом і пропозицією на ринку праці, включаючи трудову мобільність;

- визначення пріоритетів «політики боротьби з бідністю» для поширення соціальної та територіальної взаємодії, досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку.

Реалізація вище окреслених ініціатив сприяє побудові «розумного міста» [16], особливими рисами якого є наступні:

- поєднання інформаційно-комунікаційних технологій управління містом і сильне самоврядування за широкою участі громадян;

- дотримання принципів сталого розвитку;

- креативне та інноваційне керівництво містом;

- забезпечення високої якості освіти та самореалізації.

Поряд із неоіндустріальними чинниками провідну роль у регіональному розвитку відіграють екологічні індикатори. Враховуючи особливості процесів децентралізації відбувається перерозподіл повноважень між рівнями управління. У зв'язку із цим, на нашу думку доцільно розгля-

Таблиця 2

Екологічні індикатори Запорізької області та м. Запоріжжя

Найменування	м. Запоріжжя	у % від загального обсягу по області	Запорізька область
Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, т	83264	43,0	193683,1
Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від пересувних джерел забруднення та виробничої техніки, т	31386,2	40,9	76694,1
Викиди забруднюючих речовин (без діоксиду вуглецю) та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, тис. т	83,3	43,0	193,7
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в середньому одним підприємством, т	408,2	4,3	9447,6
Щільність викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення в розрахунку на 1 км ² території, т	299,5	18,4	1623,8
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в розрахунку на одну особу, т	109,6	5,7	1910,2
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту, тис.т	30,1	45,5	66,1
Утворення відходів I–IV класів небезпеки, т	3711299,8	67,9	5463289,0

Джерело: Складено автором за даними [14]

дати вплив екологічних індикаторів на регіональний розвиток з точки зору структури, тобто у системі «регіон – міста та райони». Розглянемо на прикладі запорізької області, для якої найбільшим обласним центром є м. Запоріжжя (табл. 2).

Дані таблиці 2 показують, що значну часту в екологічних індикаторах Запорізької області складає показники м. Запоріжжя. Найбільшу питому вагу м. Запоріжжя має за показником утворення відходів I–IV класів небезпеки – 67,9% від загальної кількості по області. На другому місці – викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту (45,5%), а на третьому – викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення та викиди забруднюючих речовин (без діоксиду вуглецю) та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (43 %). Ана-

ліз даних підтверджує те, що Запоріжжя є найбільшим промисловим центром Запорізької області з точки зору значної частки екологічних індикаторів. Покращення екологічної складової у місті за ланцюговою реакцією буде сприяти підвищенню екологічного становища на рівні регіону.

Висновки. Підсумуємо, що вище зазначене базується на використанні неоіндустральних чинників, без яких неможливо досягти сталого розвитку міста, забезпечити його конкурентоспроможність на регіональному, національному та світовому рівні. Враховуючи обмеженість ресурсів, яких недостатньо для задоволення постійно зростаючих потреб людства, врахування неоіндустральних чинників дає можливість розвиватися інтенсивним шляхом за рахунок комплементарності інформаційно-комунікаційних технологій та людського капіталу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Anderson C. *Makers: The New Industrial Revolution* / C. Anderson. – Random House, Inc., New York, 2012. – 272 p.
2. Клейнер Г. Становление общества знаний в России: социально-экономические аспекты / Г. Клейнер // *Общественные науки и современность*. – 2005. – № 3. – С. 44 – 62.
3. Marsh P. *The New Industrial Revolution: Consumers, Globalization and the End of Mass Production* / Peter Marsh. – Yale University Press, 2012. – 320 p.
4. Rifkin J. *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, the Economy, and the World* / Jeremy Rifkin. – Palgrave Macmillan, New York, 2011. – 291 p.
5. Білорус О. Г. Проблеми глобальної модернізації та імперативи неоіндустріалізації транзитивних економік / О. Г. Білорус // *Економічний часопис XXI ст.* – 2012. – № 9–10. – С. 3–6.
6. Задоя А. А. «Новая индустриализация» в контексте стратегических целей Украины / А. А. Задоя // *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. – 2012. – № 1 (5). – С. 146 – 154.
7. Прушківська Е. В. Неоіндустріалізація як процес оновлення вторинного сектору економіки в період економічної нестабільності / Е. В. Прушківська // *Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр.* – 2013. – Вип. 28. – Том 1. – С. 191–197.
8. Турко Д. О Аналіз зміни переліку високотехнологічних продуктів та визначення особливостей високотехнологічних галузей України / Д. О. Турко, І. В. Дронова – Вартачан, А. В. Артьомова // *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі : проблеми теорії та практики*. – 2010. – № 2 (10). – С. 51–63.
9. Твори : у 3 т. / НАН України ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; наук.-дослід. фін. ін.-т при м-ві фін. України. – К., 2006. – Т. 3 : Становлення еволюційної парадигми економічної теорії. – 712 с.
10. Данилишин Б. М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б. М. Данилишин, Л. Б. Шостак. – К.: СОПС України НАНУ, 1999. – 367 с.
11. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку / М. Згуровський. – *Дзеркало тижня*. – 2006. – № 19(598). – 14 с.
12. Мельник Л. Г. Поняття прос талий розвиток / Л. Г. Мельник // *Основи стійкого розвитку*. – Суми: Університетська книга, 2007. – С. 411–442.
13. Прушківська Е. В. Неоіндустріалізація як процес оновлення вторинного сектору економіки в період економічної нестабільності / Е. В. Прушківська // *Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр.* – 2013. – Вип. 28. – Том 1. – С. 191–197/
14. Міста та райони Запорізької області у 2015 році: статистичний щорічник // *Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Запорізькій області*. – Запоріжжя, 2016. – 269 с.
15. Strategy «Europa-2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
16. Скалій І. Розумне місто – місто майбутнього. Проект ПРООН/МПВСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://msdp.undp.org.ua/data/publications/%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9%20\[Compatibility%20Mode\].pdf](http://msdp.undp.org.ua/data/publications/%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9%20[Compatibility%20Mode].pdf)